

Marko Babić

SLUŽBENICI OKO OLTARA

Ovaj naslov sam po sebi ne izgleda previše izazovan a mogli bismo se zapitati i da li je suvremen. Možda na prvi pogled nije ni posve jasan, iako se čini da je i previše jasan. O kojim se to službenicima radi kad govorimo o „službenicima oko oltara“?

Kao prvo, potrebno je uočiti da je ovdje naglasak na onome „*okolo oltara*“. Pretpostavljamo, naime, da su svećenici i đakoni za vrijeme euharistijskog slavlja *na* oltaru. Po toj diferencijaciji, okolo oltara su svi službenici izuzimajući biskupa, prezbitera i đakona. U taj krug spadaju: *akoliti, čitači, psalmisti, komentatori, vratari, sakupljači darova po crkvi i drugi slični službenici* koje pojedine biskupske konferencije ustanove za svoje područje. Radi se, dakle, o laicima koji su postavljeni za određenu službu po za to utvrđenim liturgijskim propisima, ili pak o laicima koji tu službu obavljaju bez posebnog postavljanja prema propisima Opće uredbe novoga Rimskog misala koja u broju 70 kaže: „Laici muškarcima, bez posebnog postavljanja mogu obavljati sve službe niže od onih koje spadaju na đakona.“

Različitost služba

Misno slavlje po svojoj naravi ima zajedničarsko obilježje¹ i treba ga tako izvesti da se „iz samog rasporeda slavlja vidi kako je Crkva raspoređena na različite redove i službe“.² Ta različitost služba mora biti jasno uočljiva za vrijeme misnog slavlja. To se postiže kad se za vrijeme misnih obreda izmjenjuje više osoba u različitim ulogama. Najgore od svega jest dojam da svećenik sam „govori misu“, a svi ostali samo prisustvuju i tu i tamo se priključe predvoditelju.

Liturgijska konstitucija Drugoga vatikanskog sabora postavila je i ovo načelo: „Na liturgijskom slavlju neka svatko, bilo služitelj bilo obični vjernik, vrši svoju službu i čini samo ono što na nj spada, i sve ono što na nj spada po naravi ob-

1. Opća uredba Rimskog misala br. 14 (ubuduće: OURM), u: RIMSKI MISAL obnovljen prema odluci svetoga ekumenskog sabora Drugog vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI, II. hrvatsko izdanje, Zagreb 1980, 11-41.
2. OURM br. 58.

reda i prema liturgijskim propisima" (SC 28). Svi ne mogu obavljati sve, ali svi moraju, iako na različite načine, biti aktivno uključeni. Ovdje se ne radi samo o zakonitostima ljudske mudrosti i snalažljivosti, niti o ugodnostima i sklonostima pojedinaca. Ne radi se ni o pravilima lijepog ponašanja. Problematika je puno ozbiljnija i dublja. Radi se o Kristovoj ustanovi i o naravi same Crkve koja se očituje u svakom liturgijskom skupu.

A Crkva nije samo kler niti je liturgija posao klerika koji oni obavljaju za okupljeni narod. Takvu diobu ne poznaje kršćanska liturgija. Kadgod se u povijesti kršćanske liturgije očitovala prevelika razdvojenost između klerika i laika, to se pogubno odrazilo na shvaćanje i doživljavanje kršćanskih otajstava koji se u bogoslužju slave i naviještaju. Usporedo s tim rasla je i padala svijest pripadnosti Crkvi i odgovornosti za tu Crkvu.

U povijesti je poznat slučaj liturgije kasnoga srednjeg vijeka koja je na vani bila puna sjaja i veličanstvenosti, ali je taj sjaj bio daleko od naroda do te mjere da je u nekim crkvama podizana pregrada između klerika i laika. Klerici su obavljali liturgiju, a budući da narod nije vidio što se dešava s druge strane pregrade, za nj je podizan posebni oltarić ispred pregrade, tzv. „oltar laika" na kome se istovremeno s bogoslužjem klerika vršilo bogoslužje za narod. Takav narod nije mogao sebe doživljavati kao Crkvu Kristovu niti je mogao osjećati pravu odgovornost za tu Crkvu.

Da li je na pomolu nova klerikalizacija liturgije?

Namjerno sam preglasio taj povijesni događaj razdvajanja klerika i laika za vrijeme bogoslužja u kasnom srednjem vijeku da bih upozorio na neke devijacije koje se pojavljuju u današnjem trenutku posaborske liturgijske obnove.

Zvuči paradoksalno, ali je istinito, da jedan od najbolje prihvaćenih zahvata liturgijske obnove — koncelebracija — može veoma lako postati uzor i uzrok ponovne klerikalizacije liturgije. Tri su teološka razloga donesena za opravdanost ponovnog uvođenja koncelebracije: 1) jedinstvo svećeništva; 2) jedinstvo žrtve; 3) jedinstvo naroda Božjega.³ U ovom trenutku nas posebno zanima treći razlog: jedinstvo naroda Božjega. Nisu samo kruh i vino euharistijski znak niti oni u potpunosti iscrpljuju znakovitost euharistije. Euharistijski znak sačinjava cjelokupno slavlje i okupljena zajednica koja aktivno sudjeluje u tom slavlju. Euharistija je po svojoj naravi „sinaksis" — skup, zbor naroda Božjega okupljenog oko stola Gospodnjega.

Ako se na tom skupu preglasi ministerijalno svećeništvo do te mjere da nitko drugi skoro i ne pristupa blizu stola Gospodnjega, tu se krije opasnost od ponovne klerikalizacije liturgije. Svakodnevna praksa pokazuje da koncelebranti sve više i više preuzimaju i ulogu nezaređenih službenika, tj. službenika-laika koji se sve više i sve češće počinju osjećati suvišni na euharistijskom slavlju.

Da to ne bi izgledalo previše apstraktno, navest ću neke konkretne primjere:

– Ako na koncelebriranim misama ne sudjeluju đakoni, redovita je praksa da predvoditelja koncelebracije za vrijeme kađenja oltara prate dva druga koncelebranta, a u Općoj uredbi misala (OURM) stoji da ga u tom slučaju prate dvojica akolita.⁴

– U svečanom ophodu prije mise evanđelje nosi đakon, a ako nema đakona, redovito se ne nosi nikako, iako OURM kaže: „U uvodnom obredu, ako nema đakona, čitač može nositi knjigu evanđelja te zauzima svoje mjesto u prezbiteriju s drugim službenicima.”⁵

– Poslije pričesti kalež i pikside redovito čisti neki od koncelebranata, a OURM određuje: „Kad nema đakona, akolit odnosi sveto posuđe na stolic i tamo ga čisti i sprema.”⁶

– U koncelebriranim misama svetopisamska čitanja naviještaju najčešće koncelebranti, iako stoji odredba: „Čitač u euharistijskom slavlju ima vlastitu službu koju treba da vrši sam pa i onda kad su prisutni službenici višega stupnja.”⁷

– U nekoncelebriranim misama, tj. u misnim slavljinama koje predvodi samo jedan svećenik, nerijetko se obred pričesti otegne jer svećenik sam pričešćuje po nekoliko stotina pričesnika. A novi Kodeks crkvenog prava dopušta da „laici muškarci koji posjeduju dob i druga svojstva koja propisuje biskupska konferencija mogu biti primljeni zastalno u službe čitača i akolita.”⁸

Usput možemo napomenuti da je naša biskupska konferencija odredila da se kao uvjet za pripuštanje muškaraca laika u trajnu službu čitača i akolita traži slijedeće: 1) da su navršili 25 godina života; 2) da provode uzoran kršćanski život; 3) da su stekli prikladnu formaciju za određenu službu na način kako to odredi dijecezanski biskup.⁹

Sve to što je rečeno odnosi se na stalnu službu čitača i akolita. Ali, postoji i privremeno ovlaštenje koje se sigurno mnogo lakše i brže dijeli. U dogovoru s biskupom, župnici se tim privremenim ovlaštenjima mogu obilatno služiti. Time će sebe rasteretiti i više brige i pažnje posvetiti svojim specifičnim ulogama, a više sudionika će jasnije odavati dojam crkvenog jedinstva u raznolikosti.

3. Sacrosanctum Concilium (SC) br. 57.

4. OURM br. 145.

5. OURM br. 148.

6. OURM br. 147.

7. OURM br. 66.

8. Kanon 230, § 1.

9. Službeni vjesnik BKJ, 2/1984, 3.

Moguća ostvarenja ovdje i sada

Ako je uvođenje stalnih đakona ozbiljniji zahvat koji treba dobro pripremiti, ~~uvođenje stalnih čitača i akolita~~ je mnogo jednostavnije i u tome naši biskupi ne bi smjeli previše otezati. Mi imamo dugu tradiciju čitača i pjevača po našim crkvama i to često veoma uzornih vjernika koji dovoljno poznaju i prakticiraju kršćansku vjeru. Uz malu, možda trodnevnu pripravu, mogli bi biti uvedeni u spomenute službe i obilato pomagati župniku.

Spomenimo usput da novi Misal na hrvatskom jeziku donosi „Obred imenovanja djelatnika svete pričesti za pojedinačne slučajeve”.¹⁰ Tu je izričito kazano da mjesni ordinarij ima vlast dopustiti pojedinim svećenicima da prikladnu osobu imenuju djelatnikom svete pričesti za pojedini slučaj. Dotična osoba predviđena za djelatnika svete pričesti tu ovlast prima prema već spomenutom obredu u Misalu.

To uvođenje privremenih i trajnih služba akolita i čitača, za koje se osobno zdušno zauzimam, nosi sa sobom i neke probleme od kojih se neki već nazrijevaju a neki će sigurno nadoći i tijekom vremena. Kao prvi praktični problem postavlja se pitanje liturgijske odjeće za takve službenike. Ta odjeća, ili dio odjeće, morao bi biti vanjski, uočljivi znak. Možda bi to mogao biti nekakav „šal” koji bi prekrivao ramena i nadlaktice ruku, a možda bi bio dovoljan i nekakav ukusno stilizirani bedž.

Posebni problem postavljat će se sa ženskim osobama. U praksi, s njima je redovito lakše raditi jer one u mlađim godinama redovito bolje čitaju od mladića njihove dobi i rado nastupaju pred zajednicom da ih drugi vide i zapaze. Po svojoj naravi, žene nastoje svratiti pozornost na sebe, na svoje posebnosti i jako im je stalo kakav će dojam ostaviti na one koji ih slušaju i promatraju. To su u ovom konkretnom slučaju prednosti, ali mogu biti i nedostaci. Po naravi samoga svetopisamskog navještaja osoba čitača mora ići u drugi plan, mora biti potpuno u službi i sjeni onoga što čita, odnosno naviješta. U tu svrhu se i sadašnja liturgijska odjeća šiva u velikim dimenzijama kako se ne bi previše isticala posebnost službenika koji čita ili pjeva određeni tekst.

Stavio sam naglasak na taj problem jer su nam sve više i više po crkvama čitači skoro isključivo samo ženske osobe. Postići potpunu usklađenost da na tom području bude i „vuk sit i koze na broju”, prava je pastoralna razboritost koja zahtijeva složnu suradnju dušobrižnika i liturgičara.

10. RIMSKI MISAL . . . 1980, 964.

Da u dušama vjernika oživi Crkva!

Spomenuli smo neke probleme koji se pojavljuju i koji će se sigurno još više pojavljivati s praksom uvođenja laika u liturgijske službe. Međutim, bili bismo nepravedni kad ne bismo spomenuli i pozitivnu stranu koja je puno važnija od svih problema koji bi se mogli pojaviti. To je, u prvom redu, svijest o pripadnosti Crkvi i stvaranje prave slike Crkve koja je najočitija u liturgijskom slavlju. Liturgija nije samo stvar predvoditelja slavlja niti je to posao samo ministerijalnih službenika. To je djelo cijele zajednice, naroda Božjega u kome svatko ima svoje mjesto i odgovarajuću ulogu. Kad svatko bude vršio sve ono što na nj spada, i samo ono što na nj spada, tada će to biti živa propovijed i očitovanje Crkve Kristove, otajstvene zajednice koja je sastavljena od konkretnih ljudi prožetih nutarnjom jednodušnošću koja je plod Duha Krista uskrsloga darovanog Zaručnici kao prvi dar nakon Kristove nebeske proslave.

1 Sudjelovanje laika u liturgijskim službama okolo oltara pomaže rastu svijesti takve crkvenosti. To je bila davna želja velikog pobornika liturgijskog pokreta Romana Guardinia koju je on sažeo u poklik: „Neka u dušama vjernika oživi Crkva!” To je ujedno duh ekleziologije Drugoga vatikanskog sabora, to je duh posaborske liturgijske obnove, to je i izražaj suvremenog mentaliteta koji se odražava u želji da čovjek aktivno sudjeluje u svemu što se na njega odnosi i nikako se ne miri s činjenicom da bude pasivni promatrač.

Prošlo je dvadeset godina od zatvaranja Drugoga vatikanskog sabora. O pozivu i poslanju laika u Crkvi u današnjem vremenu bilo je opširno govora na zadnjoj sinodi biskupa. Razrada i primjena zaključaka tih visokocrkvenih zasjedanja još je u toku. Međutim, i prije nego se svi ti zaključci razrade i rastumače, imamo dovoljno prostora za uvođenje laika u liturgijske službe bilo to akolita, bilo čitača, bilo vratara koji bi se brinuli za prihvaćanje vjernika i raspoređivanje u crkvi. Time bismo doprinijeli skladnosti odvijanja liturgijskih sastanaka, obogaćenju konkretne znakovitosti liturgijske zajednice i — što je posebno važno — time bismo pomogli vjernicima da u njihovim dušama svakodnevno sve više i više oživljava Crkva.

* * *

U tom kontekstu promatrana ova problematika službenika oko oltara ipak se predstavlja kao zanimljiva, suvremena i izazovna tema o kojoj se isplati razmišljati, govoriti i u djelo provoditi. Jer, jedino kad svatko na liturgijskom skupu bude vršio samo ono što na nj spada i sve ono što na nj spada, zasjat će pravo lice Crkve, Kristove Zaručnice na čiju su svadbenu gozbu pozvani svi krštenici.